

שורשים, מילים ומשפחות מילים

למורה

- 1. תיאור המשימה:**
המשימה מורכבת מחמישה חלקים שכל אחד מהם מדגיש פן אחר בעיסוק בנושא שורשים, מילים ומשפחות מילים.
דגשים: קידום הבנת טקסט על ידי התמקדות ברכיבים לשוניים.
- 2. תת-סוגה ומטרה חברתית:** כל הטקסטים נכתבו לשם עיסוק בנושא השורש.
- 3. עולמות השיח:** עיון, סיפור, הומור, המצאת מילים.
- 4. שיקולים בבחירת הטקסט:** המטלה מבהירה את הדרכים השונות שבהן התייחסות לנושא השורש מקדמת את הבנת הנקרא.
- 5. הקשר תוכני:** הזמנת התלמידים להיעזר בשורש בצורות שונות: בהבנת טקסטים ובהעשרת אוצר המילים.
- 6. שכבת הגיל:** כיתה ד.
- 7. משך המשימה:** שיעור אחד.
- 8. ההכנות הדרושות למשימה:** אין.
- 9. הציוד הדרוש:** דפים כמספר התלמידים, כלי כתיבה.
- 10. אופי העבודה:** עבודה פרטנית.

תיאור הפריטים במטלה:

מספר הפריט	תיאור הפריט
חלק א - רונית אוהבת לחקור	
1	השלמת מילים מאותו השורש בקטע נתון
חלק ב - האדם משנה סדרי בראשית	
2	פירוש מילים והסתייעות בשורש לפירוש מילים לא-מוכרות
3	פירוש מילים לא-מוכרות בעזרת השורש
4	פירוש מילים לא-מוכרות בעזרת השורש
5	פירוש מילים לא-מוכרות בעזרת השורש
א.6	מציאת משפחות מילים
ב.6	הוספת מילים לאותה משפחת מילים
חלק ג - בית ספר מיוחד	
7	השלמת מילים מאותו שורש
חלק ד - ממצאים מילים	
8	הסבר כיצד הומצאו המילים
9	מציאת מילים מומצאת בטקסט
10	כתיבת מילים מומצאות המבוססות על השורש של המילה
11	פתרון תשבץ בעזרת השורש

שורשים, מילים ומשפחות מילים

תשובון

כל המשימות שלפניכם עוסקות במילים ובשורשים שלהן. בכל משימה נראה איך אנחנו יכולים להיעזר בשורשים בצורות שונות.

חלק א

במשימה הראשונה, "רונית אוהבת לחקור", ניעזר בשורש כדי למצוא מילים שונות מאותה משפחת מילים.

רונית אוהבת לחקור

1. לפניכם קטע קצר שחסרות בו מילים. כל המילים החסרות הן מאותו השורש. השלימו את המילים לפי השורש הנתון. שימו לב לכתוב של המילים!

שורש - ח.ק.ר

רונית היא ילדה שאוהבת מאוד לחקור דברים, ולכן כולם קוראים לה רונית

החקרנית / חוקרת. בעצם זה לא מפתיע, כי אבא של רונית הוא חוקר פרטי

ועובד במשרד חקירות. לפני כמה ימים ביקשה רונית מחבריה עזרה בחקר /

חקר / חקירה שלה, אך הם השיבו לה שקשה להם לעזור לה מפני שהם לא אוהבים

לחקור דברים.

במשימה הבאה נראה כיצד השורשים של המילים עוזרים לנו לפרש ולהבין מילים חדשות שאנחנו לא מכירים.

קראו את הקטע הבא.

בְּנֵי הָאָדָם הָרִאשׁוֹנִים שָׁחִיו בְּאֶזְרוֹנוֹ הָיוּ צִידִים וְלִקְטִים, וּמִצְאוּ אֶת מְזוֹנָם בְּסִבִּיבֹתָם הַטְּבָעִית. לִפְנֵי אֲלֹפֵי שָׁנִים הִחְלוּ בְּנֵי הָאָדָם לְשַׁנּוֹת בְּהַדְרָגָה אֶת סִבִּיבֹתָם הַטְּבָעִית וְהִתְאַיְמוּ אוֹתָהּ לְצַרְכֵיהֶם. רֵאשִׁית הֵם בִּיתוֹ כְּלָבִי בָר כְּדִי שְׂיַעֲזְרוּ לָהֶם בְּצִיד, וְשָׁמְרוּ עֲלֵיהֶם וְעַל מִשְׁפַּחְתָּם וְיֵאָרְחוּ לָהֶם לְחִבְרָה. לְאַחַר מִכֵּן הֵם תִּרְבְּתוּ צְמַחֵי בָר וְגִדְלוּ אוֹתָם, וְהִחְלוּ לְבִית בְּעֲלֵי חַיִּים אֲחֵרִים, כְּדִי שְׂיִשְׁמְשׁוּ לְעִבּוּדַת הָאָדָמָה וְלִמְאָכֶל. לְשִׁנּוּיִים אֵלּוּ, שָׁבְנֵי הָאָדָם עָשׂוּ בְּמִקּוֹם הַמַּחִייה שְׁלָהֶם, קוֹרְאִים הַמְהַפְּכָה הַחֲקִלְאִית.

ניעזר בשורשים ובמשפחות מילים כדי לפרש מילים קשות בקטע.

2. בקטע מופיע המשפט "בְּנֵי הָאָדָם הָרִאשׁוֹנִים שָׁחִיו בְּאֶזְרוֹנוֹ הָיוּ צִידִים וְלִקְטִים".
צִידִים הם בני אדם שְׂצָדִים חיות.
הסבר מה פירוש המילה לִקְטִים.

לִקְטִים הם בני אדם שֶׁאֲלֻקְטִים / לֻקְטִים / אוֹסְפִים מזון.

3. בקטע מופיע הביטוי "לְבֵית בְּעֲלֵי חַיִּים".

א. המילה לְבֵית המופיעה בביטוי "לְבֵית בְּעֲלֵי חַיִּים" באה מן המילה

בית / אבוית / ביות / ביתי / בתיס.

ב. פירושו של הביטוי "לְבֵית בְּעֲלֵי חַיִּים" הוא: להפוך את בעלי החיים לחיות

ביתיות / אבויות / בית / אחמד.

4. בקטע נאמר כי האדם "תְּרַבֵּת צְמַחֵי בָר". מה פירוש לְתַרְבֵּית צְמַחֵי בָר?
הקיפו את האפשרות הנכונה:

- א. להשקות כל יום את צמחי הבר
ב. להפוך את צמחי הבר לצמחים מתורבתים, שהאדם יכול לגדל
ג. להכין מצמחי הבר תרופות ומזון שהוא טוב לבריאות
ד. לאכול צמחי בר מסוגים רבים

5. בקטע נאמר כי "לְשִׁנְוֵיִים אֵלוֹ, שְׁבִנֵי הָאָדָם עָשׂוּ בְּמִקּוֹם הַמְּחִיָּה שְׁלֵהֶם, קוֹרְאִים הַמְּהַפְּכָה הַחֻקְלָאִית".

"מקום מחיה" הוא המקום שבו האדם חי / אתגור.

6. א. לפניכם מילים שמקצתן מתוך הקטע. לגבי כל מילה חפשו את המילה הקשורה אליה בקשר של שורש (כלומר, מאותה משפחת מילים) והקיפו אותה.

דוגמה:			
המילה סביבה היא מאותו השורש של המילה			
(1) בסיס	(2) שכונה	(3) סיבים	(4) מסביב

המילה מזון היא מאותו השורש של המילה

(1) מלון (2) תזונה (3) אוכל (4) זמן

המילה תעשייה היא מאותו השורש של המילה

(1) לעשות (2) מפעל (3) תעלה (4) משאית

המילה בראשית היא מאותו השורש של המילה

(1) בריאות (2) התחלה (3) שארית (4) ראשון

ב. הוסיפו לצד כל מילה שתי מילים אחרות מאותו השורש:

1. שמירה , כל מילה מפשורש ע.מ.ר תתקבל

2. עבודה , כל מילה מפשורש ז.ב.ד תתקבל

3. הדרגה , כל מילה מפשורש ז.ר.ט תתקבל

חלק ג

במשימה " בית ספר מיוחד" נרְאָה כיצד השורש יכול לעזור לנו להתאים בין פעלים לבין שמות העצם הקשורים אליהם.

בית ספר מיוחד

7. לפניכם קטע בחרוזים שבחלקו השני חסרות מילים. קראו את הקטע והשלימו את המילים החסרות. המילים שעליכם להשלים הן מילים מאותו השורש של המילים המודגשות.

לתמר ויעל יש משחק מיוחד,

הן המציאו בית ספר שכמותו יש רק אחד:

בבית הספר נערכים שיעורים מכל מיני סוגים,

ואחר הצהריים משתתפים הילדים במגוון חוגים -

ילדים שאוהבים לבשל משתתפים בחוג בישול,

וילדים שאוהבים לפסל נהנים בחוג פיסול.

חלק מהחוגים בבית הספר לגמרי דמיוניים

ובעולם האמתי הם אינם קיימים.

למשל -

יש חוג שמחה שבו לומדים לשמוח עד בלי די,

ויש חוג אהבה / פתאפנות שבו לומדים שלאהוב זה כדאי.

יש חוג פקשפה / קשה שבו לומדים להקשיב לזולת,

ויש חוג התבוננות ובו לומדים להתבונן בכל פרט.

אם רוצים לגלות נרשמים לחוג גילוי / תגלית / פתגמות בכיף ובהנאה,

ואם אוהבים להמציא כדאי להירשם לחוג פמציא / פמציאות .

ויש עוד חוגים חשובים בהחלט!

לחוג פרדה יירשם מי שקשה לו לפירד בקלות,

ולחוג פטפוט יצטרף מי שמפספס בקביעות.

ומי שרוצה להירשם לבית ספר שכזה

צריך להמציא רק עוד חוג אחד, וזהו זה.

אז בואו נסו גם אתם להמציא

עוד חוג מיוחד ואולי קצת מצחיק.

בחוג פיפוק לומדים לפפק בנימוס.

כתשובה לתקבול כל פמציא של חוג שאינו קיים במציאות ופמקיימת קשר של
שורש בין החוג ובין הפעילות הנלמדת בו.

הערה: שמות החוגים אינם חייבים להיות של פעולה.

חזרה על של הפועל לא תתקבל כשם חוג.

תשובות שאינן לפן קשר של שורש לשל או לפעולה לא יתקבלו.

במשימה המצחיקה "ממציאים מילים" נראה שבעזרת השורש אפשר גם להמציא מילים חדשות.

ממציאים מילים

לפניכם קטע מתוך הספר "רוני ונומי והדב יעקב" שכתב מאיר שלו. במשפחה של רוני ונומי נוהגים להמציא מילים. כמה מהמילים המומצאות מודגשות בקטע. קראו את הקטע ושימו לב למילים האלו.

וּבִינְתִים

הַזְמֵן כְּבָר נְהִיָה יוֹתֵר מְחַמֵּשׁ
 וְכָל הַמְשַׁפְּחָה מִתְחִילָה לְהִתְלַבֵּשׁ:
 נוֹמִי כּוֹפֶפֶת כְּפָפוֹת עַל הָרַגְלִים,
 רוֹנִי אוֹמְרָת: "אֲנִי מוֹגֶפֶת מְנַפֵּים."
 אָבָא מְזַמֵּר: "כִּי דָב וּמְנַעֵים."

וְאִמָּא?

אִמָּא קוֹרֵאת: "מְסַפֵּיק לְהִתְקַשֵּׁקֵשׁ!
 צְרִיךְ כְּבָר לְצִאת, הַשְׁעוֹן שׁוֹעֵן נִשְׁשׁ!
 לְהִתְמַהֵר, לְחוֹץ הַחוּצָה, מְאָחֵר,
 וְתִמְעֵלוּ מְעִיל - כִּי קָרִי!"

8. כתבו לפי מה, לדעתכם, המציאו רוני ונומי את המילים המודגשות.

לפי השורש שפ היות פשק / פנ המציאו פשקים מאותו השורש.

9. מצאו בקטע עוד שלוש מילים המומצאות באותו האופן שהומצאו המילים המודגשות, והקיפו אותן בעיגול.

הערב: אם פתלמיה פקיש מילים שאינן נכונות יש לקבץ את המילים הפשוטות בעת פשינון.

10. תמר ויעל רוצות להמציא מילים שיעזרו להן לספר מה הן עושות לאחר שהן חוזרות מבית הספר.
עזרו להן והשלימו את המילים החסרות בקטע בעזרת מילים מומצאות מאותו השורש של המילה המודגשת.

אחר הצהרונים מנגנים כל בני המשפחה יחדו: אבא מתופף בתוף, אמא אכנרת בכנור, תמר מחללת בחליל ויעל מטטרת / טטרת בגיטרה. ולפעמים, הבנות עסוקות ביצירת יצירות: הן צובעות בצבעים, וכוונות / אכונות במכחול.
בשעות הערב אבא של תמר ויעל מתקן חפצים בבית, הוא מנסר במסור ופוטט / אפטיט / אפטיט בפטיש. קצת לפני שהבנות נרדמות הן ממציאות ספורים על ילדים מיחדים. למשל, ילדים צחקנים, שאוהבים לצחק וגרים באצחק, וילדים חולמניים, שאוהבים לחלם וגרים בחלמניה / חלונית.
וכשאמא מודיעה שהגיע הזמן לישן, הן מחליטות שמחר תהיינה המצאות חדשות!

חלק ה

במשימה האחרונה "תשבץ שורשים" נראה כיצד אפשר למצוא בדיוק את המילה הנכונה כאשר חושבים גם על אותיות השורש של המילה וגם על התיאור שלה.

תשבץ השורשים

11. כל מילה בתשבץ שלפניכם מוגדרת על ידי רמז ועל ידי אותיות השורש שלה. היעזרו ברמז ובאותיות השורש כדי למצוא את המילה.

דוגמה: כלי מטבח - ס.ג.נ תשובה: מסננת

פ	נ	ו	ת ³	ח ²				ע ¹		
			ח			פ	ל	ב	ז	מ ⁴
פ	ק	ס	פ	פ ⁵				ו		נ
			ו					ז		פ
ת	פ	ק	ע	מ ⁶				ו		י
			ת	ע	ו	ב	ח	ת ⁷		ט
פ ⁸				ו						
ת	ק	ו	כ	ל	מ ⁹					
ז				ע						
מ										
ל										
ו										
ת										

הגדרות ושורשים:

מאונך:	מאוזן:
<ol style="list-style-type: none"> 1. אחד החגים - ש.ב.ע 3. קשור לפורים - ח.פ.ש 4. ראש החבורה - נ.ה.ג 6. צורה הנדסית - ש.ל.ש 8. אחד השיעורים בבית הספר - ע.מ.ל 	<ol style="list-style-type: none"> 2. אירוע חגיגי - ח.ת.נ 4. מקום שכדאי לסתום בו את האף... - ז.ב.ל 5. זמן של כיף בבית הספר - פ.ס.ק 6. כדאי לקחת אותה לטיולים - ש.ק.פ 7. אפשר למצוא אותה בתיק עזרה ראשונה - ח.ב.ש 9. עכברים צריכים להיזהר ממנה - ל.כ.ד

שורשים, מילים ומשפחות מילים

מחווון

ציון						מספר השאלה
0	1	2	3	4	5	
ביחס לכל אחת מחמש המילים יש לתת נקודה למילה נכונה (מילה המתאימה לקטע, מהשורש המבוקש ושקיימת בשפה) וחצי נקודה עבור מילה נכונה חלקית (מילה מהשורש המבוקש אך שאינה קיימת בשפה / או שהשימוש בה אינו מתאים להקשר בקטע). סך הנקודות המקסימלי-5 נקודות. יש לעגל ציון כלפי מעלה.						1
לא ענה, או שגה בכול		כתב מילה שאינה נכונה אך ממשמעות קרובה	כתב פועל מהשורש המתאים, אך צורתו שגויה		כתב מילה נכונה מהשורש המתאים, או מילה נרדפת	2
לא ענה, או שגה בכול		כתב רק את מקור המילה באמצעות מילה מהשורש המתאים, או כתב רק פירוש שאינו מדויק אך קרוב לביטוי מבחינת המשמעות	כתב רק את פירושו הנכון של הביטוי		כתב את מקור המילה באמצעות מילה מהשורש המתאים ופירש את הביטוי באופן נכון	3+אב
לא ענה, או השיב תשובה שאינה נכונה					סימן את התשובה הנכונה	4
לא ענה, או שיבץ מילה שאינה מתאימה	שיבץ מילה מהשורש המתאים, אך שגויה בצורתה				השיב תשובה נכונה	5
לא ענה, או שגה בכול	סימן תשובה נכונה אחת		סימן שתי תשובות נכונות		סימן שלוש תשובות נכונות	א6
לא ענה, או שגה בכול	כתב 1-2 מילים מהשורשים המבוקשים	כתב 3 מילים מהשורשים המבוקשים	כתב 4 מילים מהשורשים המבוקשים	כתב 5 מילים מהשורשים המבוקשים	כתב שש מילים מהשורשים המבוקשים	ב6

ציון						מספר השאלה
0	1	2	3	4	5	
לא ענה, או לא שיבץ אף לא מילה מתאימה אחת	שיבץ מילה אחת מתאימה או שתיים	שיבץ שלוש או ארבע מילים מתאימות	שיבץ חמש או שש מילים מתאימות	שיבץ שבע או שמונה מילים מתאימות	שיבץ תשע מילים מתאימות (מהשורש הנכון ובצורה המתאימה להקשר: שם פועל, שם פעולה, שם עצם או פועל)	7
לא ענה, או שגה בכול	כתב דעה שאינה רלוונטית ומתמקדת בסיבה להמצאת המילים ולא באופן ההמצאה		כתב דעה מנומקת המזכירה בעקיפין את הקשר /הדמיון בין המילים		כתב דעה מנומקת המזכירה במפורש את הקשר בין המילים ברמת השורש/ משפחת המילים	8
לא ענה, או שגה בכול	הקיף מילה מומצאת אחת		הקיף שתי מילים מומצאות		הקיף שלוש מילים מומצאות	9
לא ענה, או לא שיבץ שום מילה מתאימה		שיבץ מילה אחת מתאימה	שיבץ שתי מילים מתאימות	שיבץ שלוש מילים מתאימות	שיבץ ארבע מילים מתאימות. מילה מתאימה: מילה מאותו השורש ובתבנית (משקל או בניין) מתאימה להקשר	10
לא ענה, או שגה בכול	פתר רק הגדרה אחת או שתיים	פתר חלק קטן מהתשבץ (3-4 מילים)	פתר חלק מהתשבץ (5-7 מילים)	פתר כמעט את כל התשבץ (8-10 מילים)	פתר את התשבץ כולו	11